

свідчать норми ч. 2 ст. 332 нового КПК, а саме: суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання, якщо:

— суду надані декілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності;

— під час судового розгляду виникли підстави, передбачені в ч. 2 ст. 509 нового КПК.

Також підтвердженням «зустрічі» двох експертиз з однакових питань є ч. 4 ст. 356 нового КПК, оскільки суд має право призначити одночасний допит двох чи більше експертів для з'ясування причин розбіжності в їхніх висновках, що стосуються одного й того самого предмета чи питання дослідження. За цих обставин можна стверджувати, що такі види судової експертизи, як додаткова та повторна, перестануть існувати на практиці, оскільки в них зникне потреба. Цілком логічним видається, що кожна сторона кримінального провадження призначатиме експертизу, а розбіжності у висновках експертів, за умови, що вони будуть, вирішуватимуться на судовому засіданні за допомогою одночасного допиту. Підтвердженням зазначеного також є те, що у новому КПК відсутні вказані види експертиз, на відміну від чинного КПК, у якому зазначені обставини, за яких призначаються додаткова та повторна експертизи.

За проведеним дослідженням можна узагальнити, що у новому КПК наявні проблемні питання стосовно підстав і процедури призначення судових експертиз, що потребують урегулювання (на це звертають увагу й інші автори<sup>1</sup>), а саме:

— відсутній чіткий механізм призначення судової експертизи стороною захисту самостійно на договірних засадах; не зрозуміло, яким процесуальним документом оформлюватиметься таке звернення до експертної установи, хто в такому разі попереджатиме судового експерта про кримінальну відповідальність за давання завідомо неправдивого висновку; яким чином сторона захисту надаватиме матеріали на дослідження;

— незрозуміло, за яких підстав можна призначити додаткову або повторну експертизу в кримінальному провадженні, оскільки вони навіть не згадуються в новому КПК, чи їх наявність у кримінальному провадженні взагалі не потрібна через надання права стороні захисту надавати суду висновки експерта незалежно від наявності експертизи з боку обвинувачення.

**К. В. Легких**

кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики Академії адвокатури України

**В. В. Легких**

адвокат

## **ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ОКРЕМИХ ФОРМ СУДОВОГО ДОПИТУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ**

Відповідно до ст. 370 нового Кримінального процесуального кодексу України обґрунтованим є судові рішення, ухвалені судом на підставі об'єктивно з'ясованих обставин, підтверджених доказами, які досліджені під час судового розгляду<sup>2</sup>. Л. Ю. Ароцкер зазначав, що судовий розгляд є самостійним дослідженням, оскільки суд не пов'язаний попередньою оцінкою доказів, даної слідчим, і повинен дати їм свою оцінку у світлі даних судового слідства<sup>3</sup>. Зокрема, процесуальними джерелами доказів є показання, які є наслідком проведення допиту окремих суб'єктів кримінального провадження.

Актуальність обраної теми нерозривно пов'язана із прийняттям нового кримінального процесуального закону, який формалізував і виокремив форми судового допиту. Так, аналізуючи ст. 351, 352 нового КПК України, можна зробити висновок про те, що за новим кримінальним процесуальним законом передбачено такі види допиту в суді: прямий, шаховий і перехресний.

<sup>1</sup> Див., напр.: *Лозовий А. І.* Проблемні питання призначення та проведення судової експертизи в проєкті нового Кримінального процесуального кодексу України / А. І. Лозовий, Е. Б. Сімакова-Єфремян // *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. праць. — Х. : Право, 2011. — Вип. 11. — С. 190–200.

<sup>2</sup> Див.: *Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс кримінальний процесуальний від 13 квітня 2012 р.* // *Голос України*. — 2012. — № 90–91. — С. 44.

<sup>3</sup> *Ароцкер Л. Е.* Использование данных криминалистики в судебном разбирательстве / Л. Е. Ароцкер. — М. : Юрид. лит., 1964. — С. 13.

Л. Ю. Ароцкер приділив увагу питанням застосування окремих форм допиту в суді в роботі «Тактика и этика судебного допроса»<sup>1</sup>. Зокрема, він висвітлював питання перехресного допиту. На його думку, перехресним називають допит однієї особи по тій самій обставині справи, що проводиться судом, обвинувачем і захисниками, а також іншими учасниками процесу<sup>2</sup>.

На думку К. В. Проніна, перехресний допит – ще один різновид судового допиту, на якому сторони, що беруть участь у справі, можуть по черзі задавати питання допитуваному про одну й ту саму обставину, щоб перевірити, уточнити або доповнити його показання<sup>3</sup>.

Л. Є. Владиміров вважає, що перехресним допитом є допит свідка, викликаного однією стороною, який провадиться стороною протилежною<sup>4</sup>.

На думку О. С. Александрова та С. П. Гришина, перехресним допитом є допит юристом особи, чий показання надаються як доказ протівною стороною, для критичного дослідження й перевірки відомостей, що містяться в них, наданих у ході прямого допиту, їх джерела й носія, а також для одержання нових даних від імені, допитаного на прямому допиті<sup>5</sup>.

Науковці та практики тривалий час дискутують щодо того, чи можна вважати перехресним допит, при якому питання допитуваній особі ставлять декілька представників сторін захисту чи обвинувачення.

Зважаючи на слушну думку П. Сергеїча про те, що перехресний допит є те мистецтво, за допомогою якого можна примусити людину відректися від всього, що вона знає, і назвати себе не своїм іменем<sup>6</sup>, слід ураховувати, що перехресний допит може мати наслідком необхідність проведення повторного прямого допиту, оскільки при перехресному допиті можуть бути спростовані фактичні дані, отримані при первісному прямому допиті. Як зауважив І. Л. Петрухін, повторний прямий допит необхідний аби сторона, що викликала свідка, могла згладити враження від перехресного допиту й одержати інформацію, на яку вона розраховувала<sup>7</sup>.

Уважаємо, що перехресний допит має такі особливості, які дозволяють повною мірою виокремити його серед інших форм судових допитів на підставі декількох критеріїв.

На нашу думку, перехресний допит можливий лише за умови, що особу допитують різні за процесуальним статусом суб'єкти кримінального провадження. Не може вважатися перехресним допит, під час якого особу допитують декілька представників однієї сторони, а саме: допит свідка, наприклад, двома захисниками можна розглядати лише як спосіб психологічного впливу та «розхи-тування» позиції допитуваної особи, проте такий допит не буде перехресним. Також треба зауважити, що перехресний допит має стосуватися того самого предмета, що й прямий допит. Разом з тим перехресний допит не повинен зводитися лише до постановки уточнюючих питань, оскільки він проводиться з метою розвинути основний, прямий допит. Позитивною рисою нового кримінального процесуального закону вважаємо пряму вказівку на те, що при перехресному допиті дозволяється постановка навідних питань. Разом з тим сумнівним є законодавчо закріплене положення про те, що головуючий (суддя) має право протягом усього допиту обвинуваченого ставити йому запитання для уточнення й доповнення його відповідей. Відповідно до принципу змагальності сторін допит мають проводити сторони кримінального провадження, інші учасники процесу, а лише потім – суд. При цьому такий порядок має застосовуватися як при прямому, так і при перехресному допиті в суді. Також вважаємо за необхідне законодавчо закріпити можливість проведення повторного прямого допиту в разі, якщо при перехресному допиті були спростовані фактичні дані, отримані при первісному прямому допиті.

Для більш чіткого відмежування перехресного допиту вважаємо за доцільне визначити його відмінності від шахового допиту, який полягає в допиті одночасно декількох осіб щодо одних і тих самих фактичних даних. При цьому спільною рисою шахового та перехресного допитів є те, що вони застосовуються щодо осіб, які вже були допитані в судовому засіданні стосовно обставин, які становлять предмет доказування в окремо взятому кримінальному провадженні.

<sup>1</sup> Див.: *Він же*. Тактика и этика судебного допроса. — М. : Юрид. лит., 1967. — 120 с.

<sup>2</sup> Див.: Там само. — С. 22.

<sup>3</sup> Див.: *Пронин К. В.* Тактика допроса в суде: процессуальные и криминалистические аспекты / К. В. Пронин. — М. : Юстицинформ, 2006. — С. 14.

<sup>4</sup> Див.: *Владимиров Л. Е.* Учение об уголовных доказательствах / Л. Е. Владимиров. — Тула : Автограф, 2000. — 464 с.

<sup>5</sup> *Александров А. С.* Перекрестный допрос в суде (объяснение его сущности, принципов и порядка проведения, а также практическое наставление к употреблению) / А. С. Александров, С. П. Гришин. — М., 2007. — С. 8.

<sup>6</sup> *Сергеич П.* Искусство речи на суде / П. Сергеич. — М. : Госюриздат, 1960. — С. 69.

<sup>7</sup> *Петрухин И. Л.* Оправдательный приговор и право на реабилитацию / И. Л. Петрухин. — М. : Проспект, 2009. — С. 87.